

"השרח החלבי" לתורה

3. רוח אלהים (בר' מא 38): אלהם נבווית אלרב – רוח נבואת אלהים
4. מטה האלהים (שמ' ד 20): עציית עוגיבאת אלרב – מטה נפלאות ה'
5. בהר האלהים (שמ' ד 27): פי גבל אלמתגלי אלרב – בהר שמתגלה האלהים
6. בית ה' (שמ' לד 25): בית מקדס אללה – בית מקדש ה'.
(ד) לעתים יש הבדלה בין המושגים המיוחדים לישראל ולאמונתו לבין אותם מושגים בזיקה לעמים אחרים, כגון:
  1. אלהי אברהם ואלהי נחור (בר' לא 53): אילאה אברהם ומעבוד נחור – אלוהי אברהם ואליל נחור
  - את "כהן" בזיקה לדת ישראל תרגם א "כאדם"; תרגום ד: אימאם, כתרגום רס"ג, אך בזיקה לכהנים של עמים אחרים תרגם תרגומו בשמות אחרים:
  2. כהן און (בר' מא 45): כביר און⁴¹ – גדול און, כתרגום אונקלוס
  3. אדמת הכהנים (בר' מז 22): ליקסוס – כשם כמרי הנוצרים⁴²
  4. ולכהן מדין (שמ' ב 16; ג 1; יח 1): ולכביר מדין – ולגדול מדין, כתרגום אונקלוס.⁴³

ג. הזיקה לפרשנים המסורתיים

הזיקה לפרשנים המסורתיים לתנ"ך בולטת בקרב יהודי חלב. כאמור לעיל, בהקדמתו של חביב ענתבי לתרגומו לתנ"ך הדגיש את חשיבותם של שני המפרשים הגדולים, רש"י ורד"ק, שהשתית עליהם את תרגומו, ואמנם הדבר ניכר ובולט לא רק בתרגומו של חביב ענתבי אלא גם בתרגומים אחרים. גם הרב מאיר ששון, שתרגם את רוב ספרי הכתובים (ראה לעיל), ציין ששני מפרשים אלה השפיעו עליו בתרגומו.⁴⁴ יתר על כן, הוא הביא את פירושיהם בשמם כפירוש חלופי לפירושים אחרים. מתרגמו לתורה הביא לעתים את פירושי רש"י אם מילה במילה ואם בתמצית. במיוחד הגדיל לעשות בעל "מילים חמורות" (ג), שתרגם הרבה פעמים את תרגום רש"י והביאו גם בעברית. בפירושי הרד"ק השתמשו המתרגמים ובעל "מילים חמורות" ציטט אותו לעתים בשמו, ואף הזכיר את אביו פעמים אחדות בשמו, הריק"ם (ראה לעיל), כשם שעשה חביב ענתבי בהקדמתו. גם דברי מפרשים אחרים משוקעים בתרגום התורה, אלא רק בעל "מילים חמורות" הביאם בשמם, כמו ר' יונה, הוא ר' יונה אבן ג'נאח ואת "בעל המצודות". בכל מה שהשתמשו מתרגמי התורה ומפרשיה מקרב יהודי חלב הבאנו בפרוטרוט בהערות לתרגום.

41. בדומה לשרח המערבי בצפון אפריקה, ראה בראש 1998, עמ' 28 ובמפתח.

42. ת"א: ארע כוסריא, וכן התרגום בשרח המערבי של צפון אפריקה, ראה שם.

43. ראה הערה 41.

44. ראה במיוחד בתרגומו לתהלים, ששון, תהלים.

- במיוחד הגדיל לעשות בתחום זה תרגום ב, שלא רק את הפסוקים האלה תרגם לפי אונקלוס, אלא גם פסוקים וכתובים נוספים, ונביא ממנו ארבע דוגמאות:
11. עלי קללתך בני (בר' כז 13)
ת"א: עלי אתאמר בנבואה דלא ייתון לוטיא עלך
ב: עלי אנקאל פיל נבוויה לס יגו עליך לענת
12. והיה כאשר תריד (בר' כז 40)
ת"א: ויהי כד יעברון בנוהין על פתגמי אוריתא
ב: ויכון כאלדי יעדו ביניני מן כלם אלשריעא
13. התחת אלהים אנכי (בר' ל 2)
ת"א: המני את בעיא הלא מן קדם ה' תבען
ב: אינכאן מיני אינתי טאליביה הוולא מן קידם אלרב איטלבי
14. כי דם עבדיו יקם (דב' לב 43)
ת"א: ארי פורענות עבדוהי צדיקיא מתפרע
ב: אין נקמית דם עבדו אלצאלחין יסתנקם

הרחקת ההגשמה

הרחקת ההגשמה היא אחד הקווים המאפיינים את התרגומים של יהודי חלב ובכללם את תרגומו לתורה. ההולך בעקיבות אחרי תרגום אונקלוס, שכידוע הרחקת ההגשמה היא אחד ממאפייניו הבולטים, וראוי לציין שמה שנאמר על תרגום אונקלוס בנושא זה שריר וקיים ומתורגם בשרח התורה של יהודי חלב, כגון: "במימרא", "בשכינתא", "יקרא", "דחלא", מתורגמים בערבית יהודית חלבית: "פיקול", "סכינה", "אווקאר", "טאעה" וכדומה. המלה "קדם" הארמית הבאה לפני שם ה' מופיעה בצורתה הערבית מאות פעמים בתרגומו, כמו "מזבח לה" (בר' יג 18) – מדבח קידם אללה. הפעלים "קרא" ו"צעק" בזיקה לה' מתורגמים: "וצלא קדם" (והתפלל לפני). "שם" ה' תורגם כ"סכינה" וכ"נור".

- א) איברי גוף הנזכרים בזיקה לה' תורגמו בהרחקת ההגשמה:
1. פני (דב' לב 20): סכינתי – שכינתי
  2. רגליו (שמ' כד 10): כורסי ערשו – כסא מלכותו
  3. אצבע אלהים (שמ' ח 15; דב' ט 10): קודרית אללה – יכולת, גבורת אלהים. את ביטוי זה ת"א: באצבעא דה'
4. כפי (שמ' לג 22): סכינתי – שכינתי
  5. באזני (במ' יא 1): קידאם אללה – לפני ה'.
- ב) פעלי תנועה הנזכרים בזיקה לה' תורגמו כבאונקלוס, כגון:
1. ירד (כגון שמ' ט 11): ואתגלה – והתגלה
  2. ויבא אלהים (בר' לא 24; במ' כב 20): ואיגא קול מן קדאם אלרב – ובא דבר מלפני אלהים
ג) וכן ביטויים בזיקה לשם ה', כגון:
    1. אש ה' (במ' יא 1): נאר מן קדאם אללה – אש מלפני ה'
    2. לדרש אלהים (שמ' יח 15): לילתמיס עילם מן קדם אלרב – לדרש חכמה מלפני אלהים